

Mis on sokipalli meetod?

Sokipalli meetodi järgi õpetatud koeri oli esimest korda näha MM-il aastal 1991. Selle meetodi kasuks otsustanud koerapaarid tõusid tookord kõige kõrgematele kohtadele. Erinevus võrreldes teiste meetodite järgi õpetatud koertega oli selgelt näha. Rohkem kui 15 aasta jooksul on päästekoerte koolitamises palju muutunud: nii üldised koolitamise põhitõed kui ka premeerimisviisid on arenenud täiesti teistesse sfääridesse. Tõsiasi siiski on, et tänapäeval maailma katastroofipiirkondades töötavad koerad on koolitatud just sokipalli meetodil. Põhimõtteliselt on koer seal kogu aeg töö ja tal peab jätkuma tahet ning innukust päevade viisi väsimatult inimesi otsida.

Selles artiklis arutlevad Tartust pärit päästekoerahuviline **Heidi Nuust** ja päästekoerte koolitaja **Annika Himanen** 2007. aasta Eesti Päästekoerte Ühingu suvelaagris tutvustatud uudse koolitusmeetodiga seoses esilekerkinud küsimuste üle. Tegemist on meetodiga, mille aluseks on hoopis teine põhimõte kui see, millega me Eestis – ja ka Soomes ning Rootsis siiani harjunud oleme. Kuna Annikal oli võimalus osaleda samal Hollandist pärit koolitajate Resi ja Ruud'i kursustel kust omandatud teadmisi Anna-Mari Matikainen Soome Töökoerte Liidust laagris tutvustas, siis püüab Annika mõningatele Heidi esitatud küsimustele vastata. Koolitusel kogetu on Annikat veennud, et sokipalli meetod on väga teretulnud täiendus päästekoerte koolitamises.

Pean tunnistama, et ma ei saa ikkagi eriti aru selle sokipalli meetodi erilisusest. Mis vahet selles on, kas koer mängib tirimisnutsu, palli või soki sisse pandud palliga?

See, millega me harjunud oleme, ei olegi! Me oleme ju ammu kasutanud premeerimisvahendina kõiki neid vahendeid. Iseenesest pole see pall sokki sees mingi uus leiutis. Praegu on küsimus meetodis – meie jaoks on tegu täiesti uue lähenemisega päästekoera koolitamisele.

Olgu, sokipalli puhul ei mängi koer figurandiga. Aga samamoodi võib ju ka teiste vahenditega koolitades õpetadagi koer lihtsalt nii, et ta ei pea mänguasjaga figurandi juurde jääma, vaid võib sellega omaette tegutseda - premeeritakse teda mänguasja enda kätte saamisega, mitte läbi jätkuva kontakti figurandiga. Ehk siis võiks väita mõnes mõttes, et see olukord, mis mõnel seminaril näha on olnud, et koer-figurant-omanik ei moodusta koera premeerides ühtset tervikut, ei olegi ilmingimata vajalik (kui sellise meetodi kasuks otsustada) ja figurant on ainult vahend preemiani, mitte see huvitav inimene, kellega koos on alati tore ja põnev.

Väga õige. Meil on ju õnneks palju erinevaid meetodeid. See tähendab, et me ei pea koera n-ö pressima teatud vormi sisse. Koer ei pea mängima mingil teatud kindlal viisil, kui see talle ei sobi.

Traditsiooniliselt on Põhjamaades päästekoera koolitatud figurandiga mängima ja kontakti otsima. Harjutuse lõppedes moodustavad koer ja figurant koos koerajuhiga toreda seltskonna. Kui see motiveerib koera ja võimaldab koolituses sihipäraselt areneda, pole mingit probleemi. Meetod sobib koertele, kes on julged ja mängivad meelsasti võõra inimesega. NB! Mõne treeningkorra järel on ühe sama grupi inimesed koera jaoks juba tuttavad ja omad, mitte võõrad.

Koera võib premeerida ka nii, et ta saab figurandi käest mänguasja, aga ei pea temaga kontaktis olema. Koera premeerib tegelikult koerajuht, figurant on ainult vahend eesmärgi (mäng koerajuhiga) saavutamiseks. See meetod sobib koertele, kes tahavad mängida, aga mitte võõra inimesega.

Kui koer niisama läheb mänguasjaga ja mängib ise, toimub koera ja koerajuhi vahel eraldumine, nad ei tee enam koostööd. See ei vii meid eesmärgini, kus koer ja koerajuht peavad olema üks meeskond ühise eesmärgiga.

Sokipalliga koer ju läheb ja mängib üksinda?

Sokipalli meetodi puhul peab vaatama tervikut. Koer on siis jahil ja jahib inimesi. Või pigem inimese lõhna, mis on koolituse käigus seostatud tema preemia – sokipalliga.

Miks peaks selles situatsioonis just mänguasjaks soki sisse pandud pall olema?

Asi on väga lihtne: selline mänguasi käitub nagu kinnipüütav jänku. Kui mänguasi visatakse, saab koer seda taga ajada ja kinni püüda. Kui ta mänguasja tapab – tead küll, kuidas koer saaki suus hoides seda järsult raputab – käitub sokipall täpselt nagu kinnipüütud jänku. Ükskõik kust kohast ta sokipallist kinni võtab (pallist, sõlmest, keskelt) ja raputab, jänku käitub ikka samamoodi. Suurtel jõulistel koertel võimendatakse efekti tihti veel nii, et sõlmitakse kokku kaks sokki, kus siis mõlemas otsas on pall.

Õeldakse, et soomlane ei usu enne kui ta ise oma silmadega näeb. Kursusel pidime loomulikult ise salaja nurga taga õpetatud proovima. Võtsime igasuguseid erinevaid mänguasju ja tegime muidu täpselt nii, nagu meie koolitajad ette näitasid. Kõik arvasid, et ei saa olla vahet, kas on sokipall või näiteks nõoriga pall. Teised mänguasjad olid koerte jaoks küllaltki igavad ja ajasid pigem haigutama, aga niipea, kui välja toodi sokipall, muutus kõikide koerte suhtumine kardinaalselt. Nad tapsid ”jänku” rõõmuga ja tegid siis oma võiduringe, igaüks oma moel.

Üks väga kogenud koerajuht, kelle noor koer polnud seni mänguasjadest üldse huvitatud, hüüatas: ”Vaadake nüüd! Ma olen kulutanud hullult raha, et leida tema jaoks huvitavat mänguasja. Ta pole ühegagi olnud nõus mängima. Aga nüüd! Ta on suisa pöörane ainult ühe tobeda sokki ja palli pärast.”

Ja kuidas just see soki sisse pandud pall motiveerib koera paremini ja pikemalt töötama, kui mõni teine mänguasi, millega koer samamoodi mängima õpetatakse?

Ei motiveeri ainult soki sisse pandud pall, vaid see, et koera õpetatakse jahti pidama. Looduses lähevad koerlased ikka uuesti ja uuesti jahile, kuni nad saavutavad instinkti eesmärgi. Looma innukus ja soov jahtida kestavad seni, kuni ta saab saagi kätte ja kõhu täis süüa. Kui kiskja lõpetaks pärast esimest paari ebaõnnestunud katsetust jahtimise, sureks ta lihtsalt ära.

Sokipalli meetodi puhul on väga oluline meeles pidada, mis toimub sellel momendil koera vaatepunktist vaadatuna, kui ta saagi kätte saab ehk figurant saagi ”põgenema” viskab (koerast eemale) ja koer selle kinni püüab. Kari (vähemalt koer ja koerajuht, aga ka teised võimalikud kaasasolijad) oli jahil ja tegi koostööd, et saak leida. Karjas teeb igaüks seda, mida ta paremini oskab, aga eesmärk on loomulikult ühine. Kui koer saab saagi kätte, on eesmärk saavutatud ja kari rõõmustab. Saagi kinnipüüdja saab loa selle tappa ja oma moel saavutatu üle uhke olla, kuid tal pole õigust hakata saaki jagama või tükkideks rebima, seda teeb karjajuht. Koer võib saagiga uhkeldada kuni karjajuht otsustab, et saak jagatakse.

Kas oleks siis võimalik sokipalli premeerimiseks kasutades ka kuulekuses paremaid tulemusi saada?

Kuulekuse jaoks sokipall ei sobi, seda kahel põhjusel. Esiteks vajatakse kuulekuses kontaktsemat koostööd ja sooritus on lühiajaline. Sokipall ei oleks selles situatsioonis sobiv preemia. Teiseks on sokipalli meetodis üks tähtsamaid asju see, et koer saab oma sokipalli ainult figurandi käest – mitte kunagi kuskilt mujalt. Kui saak jagatakse ja koerajuht paneb asja ära, on koeral võimalus see uuesti kätte saada ainult figurandi käest järgmisel korral. Sokipalliga muul ajal ei mängita ja loomulikult ei hoita sedca koerale kättesaadavas kohas (põrandal, autos jne.). Tegelikult koera jaoks pole sokipalli isegi olemas väljaspool päästet.

Mis siis kui koer ei taha saagist loobuda? Kui ta ei tule koerajuhi juurde?

Koera keel ja käitumine on ülimalt lihtne. Esiteks peab koer piisavalt saama saaki kanda. Tal peab olema võimalus uhkust tunda selle üle, mida ta saavutas. Sellel ajal

liigub koerajuht kogu aeg koerast eemale, teise suunda. Pole küsimustki, koer järgneb automaatselt. Kui ta aga ei järgne – järelikult koerajuht pole selle karja juht. Ja nii lihtne see kõik ongi.

Mida tuleks sellisel juhul harjutuses teisiti teha?

Selles karjas tuleb kõigepealt omavahelised suhted paika panna. See ei toimu päästetrennis, samuti mitte kuulekusplatsil. Alustada tuleb elust koeraga üleüldse ehk siis tavalisest igapäevasest kooselust. Enne igasugust treenimist peavad karjaliikmete positsioonid selged olema, alles siis võib minna kuulekusplatsile või mujale. Meeles peab pidama, et see ei seisne mitte ainult kuulekusreeglite järgi tehtud sooritustes. Kontroll – see on võti, ilma milleta ei saa kunagi koeraga töötamisfaasi siseneda.

Koolitades tuleb kogu aeg ette uusi probleeme, mis lahendamist vajavad. Inimesed hakkavad liiga tihti probleeme lahendama mõeldes selle peale, mida teha selles teatud situatsioonis või harjutuses järgmisel korral. Mõnikord pole tegelikult vaja muuta harjutust ennast, vaid tööd tuleb teha mujal ja alles siis teha täpselt sama harjutus uuesti. Hea näide sellest, kuidas probleeme lahendatakse mujal, oli belgia lambakoer Neri. Tema puhul ei olnud isegi vahet, millega koera premeeriti. Selline probleem võib sama hästi olla nii sokipalliga premeeritaval kui näiteks vorstikoeral. Neri probleemi ei olnud võimalik lahendada päästeharjutuses, sest probleemi põhjus oli mujal. Enne kui hakkame tekkinud probleemi lahendama, tuleb leida selle põhjus – sümptomeid pole mõtet ravida.

Neril tundus täielikult puuduvat keskendumisvõime. Tema päästekoolitus kord edenes, siis langes jälle mitu sammu tahapoole. Otsinguplatsi keskliinil väljendas ta kiunudes tungivat soovi töötama hakata ja otsima minna. Kui ta suutis nii palju vait jääda, et koerajuhil oli võimalik ta lõpuks otsima saata, läks ta nagu püssikuul. Kui ta metsas lõhna kätte sai, hakkas ta metsikult ringi tormama.

Mis siis valesti oli? Ta ei osanud lõhnaga midagi peale hakata. Temaga tehti küll palju lõhnaharjutusi, ent probleem seisnes selles, et tundus, nagu poleks tehtud harjutustel mingit mõtet. Koerajuht sai lõpuks küll koera sooritama ülesannet soovitud viisil, kuid koer ei õpinud sellest midagi. Järgmisel korral tuli jälle nullist peale hakata. Selle koera tegelik probleem oli mujal.

Koerajuht oli väga tubli ja tegi samal ajal ka usinasti kuulekust. Ta õpetas koerale, et kontroll on alati koerajuhi käes. Koerale ei antud võimalust "käest ära minna". Ma arvan, et suurem osa harrastajaid oleks selle koera puhul töö pooleli jätnud, sest tema närvisüsteem ei olnud just kõige parem. Nad tegid nädalate viisi kuulekusplatsil ainult

keskendumisharjutusi. Lõpuks oli koer võimeline istuma ja vaatama ainult koerajuhti, kuigi premeerimisnuts oli kõrval koerajuhi käes.

Siis toodi koer jälle keskliinile – mitte pea laiali, vaid nii nagu talle oli õpetatud, kontrolli all ja keskendunult. Koerale näidati kolli paremal pool. Koer istus täiesti liikumatult. Ta ei teinud ühtegi piiksatust. Koerajuht pööras koera ümber ja vasakult poolt abistati häälega, figurant plaksutas käsi kokku. Jälle vaatas koer väga keskendunult hääle poole. Siis viidi koer autosse. Veel kuu või kaks varem poleks see koer suutnud isegi kolli vaadata ja kui ta oleks viidud autosse, poleks tal enam olnud meeles, mis keskliinil oli toimunud. Nüüd, kui koer toodi autost uuesti keskliinile, oli ta väga keskendunud. Ta läks metsa nagu püssikuul, nii nagu peabki. Kui ta lõhna kätte sai, töötas ta sellega väga intensiivselt ja jõudis ilusti figurandini. Meis tekitas põnevust, mis saab teise figurandiga. Olime koera sooritusest niigi sõnatud. Kas ta mäletab teiselt poolt kuulnud abistavat plaksutamist? Maastik oli raske, sest seal oli järsk mägi (harjutus toimus Soomes) ja soojeneva ilmaga tõusis lõhn üles mäkke. Meie rõõm oli suur, sest koer tegi tööd nii, nagu poleks tal kunagi mingeid probleeme olnudki.

Kellele sobib sokipall?

Sokipall on selle poolest ideaalne meetod, et ta sobib kõigile koertele. Jahipidamine on koerte jaoks loomulik. Me kasutame koeras olevat loomulikku käitumismudelit, et ta enda kasuks tööle panna.

Kas siis kõik päästekoerad tuleks selle meetodi järgi õpetada?

Kuigi meetod sobib kõigile koertele, pole ma hakanud kõikidest koertest sokipallikoeri koolitama. Vähemalt veel mitte ☐. Olen aga suve ja sügise jooksul jaganud õpitud teadmisi ka teistele kohatud koerajuhtidele. Peaaegu igas grupis on olnud koeri, vähemalt üks, kellele on olnud suur abi sokipalli meetodi leidmisest. Meil on ju palju koeri, kes ei ole nii väga huvitatud mänguasjast, toidust rääkimata. Süüa saab ju kodus ka ja võõra inimesega nad mängida ei taha. Mõnikord, kui koeral on tuju ja tahtmist, võivad nad omanikuga mängida, aga niipea, kui leidub midagi põnevamat, kaotavad nad momentaalselt huvi töö vastu ja hakkavad tegelema oma asjadega. Selliseid koeri on olnud piisavalt palju. Selliste koerte motiveerimiseks on sokipall fantastiline. Ühesõnaga ma ütleks nii, et sokipalli meetod on väga teretulnud, sest see annab meile suurepärase võimaluse koolitada edukalt päästekoeri ka sellistest koertest, keda siiani on peetud päästekoorteks sobimatuteks. See meetod annab võimaluse päästet meie jaoks täiesti uues valguses vaadata.

Sügisel kutsuti mind koolitama ühte väiksesse kohta, kus töötas aktiivne otsingukoerte grupp. Grupi juht ning mõned selle liikmed olid juba aastaid kogenud ala harrastajad. Nad olid püüdnud ühe rottweileriga poolteist aastat tööd teha. Naisterahvast omanik käis trennis vahel sagedamini, vahel jälle mitte nii tihti, sest ta oli juba lootuse kaotanud, et ta koerast kunagi päästekoer saaks. Koera koolitus ei edenenud. Kui koer ei saanud oma töö eest tõelist palka, miks ta siis pidigi tahtma tööd teha! Lõpuks kaob ka omaniku innukus. Nad osalesid nädalavahetuse pikkusel kursusel mõttega, et kui ka nüüd abi ei saa, lõpetavad nad täiesti päästega tegelemise. Kuulasin omaniku kirjeldust ja käskisin koera tuua. Kohe oli näha, et seda koera oli võimatu saada ühestgi mänguasjast vaimustuma nii, et sellest saaks koerale preemia, mille eest ta oleks nõus kõike tegema. Samas tundus mulle, et koerale ei peaks isegi suurt reklaamtööd tegema, et saada ta soki palliga tööle. Rääkisin meetodi idee lühidalt omanikule, kes kohe asjast huvitus. Proovisime ja tulemus oli oodatust parem. Kahe päevaga jõudis koer kaugemale kui pooleteise aasta jooksul, mil nad olid püüdnud vägisi teha preemiat asjast, mida koer tegelikult ei tahtnud.

Anna-Mari kirjutab, et hollandlased ei olnud nõus koolitama koeri, keda premeeriti toiduga. Mida sina sellest arvad?

Kahjuks on toit preemiana tõesti väga ebausaldusväärne. Söögihullu koera puhul saame sellega küll alguses natuke aega tööd teha, vahest isegi väga edukalt. Preemiana on toidu kasutamine siiski probleem, kuna see lihtsalt ei kannata. Kui meie nõuded ei ole väga kõrgel (võistlused, rahvusvahelised päästegrupid...), võib toitu kasutada. Seda, et preemiana toit ei kannata on näha näiteks metsaotsingu võistlustel. Noor koer teeb tööd madalamates klassides, aga kui jõutakse võistlusklassi, siis on tulemused väga kesised. Ja mis asi see võistlusklassi rada tegelikult on? Kui me võrdleme tõelistel otsingutel vajaminevat võistlusklassi 300 meetri pikkuse rajaga, kus koer viibib kõige rohkem 30 minutit, peaks igaüks aru saama, et võistlustel on meil ikkagi tegu ainult mänguga. Elus juhtub harva, et otsitav leitakse esimese 30 minuti jooksul.

Eelmisel nädalal oli just üks juhtum, kus omanik oli kindel, et tema koera jaoks toit on ainuke õige preemia, kuna koer on lihtsalt hull igasuguse toidu järgi. Koolitaja töö on rääkida võimalustest ja sellest, mis tema arvates sobiks sellele koerale. Lõplik otsus on omaniku teha ja seekord tahtis omanik teha toiduga. Esimene harjutus läkski väga kenasti, aga juba järgmises trennis pidi figurant hästi palju võimlema, et koer oleks toidust huvitatud. Toidu mänguasja vastu vahetamine taastas koheselt ka koera huvi.

Mõnikord on toit teatud koerte puhul väga hea preemia, kui me lisame premeerimismomendil sinna juurde saagielemendi. Sellega olen mõningaid koeri väga hästi tööle saanud. Aga see on jälle juba teine meetod.

Resi ja Ruud koolitavad koeri, keda on võimalik kasutada lisaks võistlustele ja riigisisestele otsingutele ka välismissioonidel katastroofipiirkondades. Ma austan nende järjekindlust ja otsust ning olen 100% nendega nõus. Selliste koerte puhul tõesti toit enam ei kanna. Mitte mingil moel. Miks siis aega ja ressursse raisata?

Kas sul on kokkupuuteid koertega, kelle preemiaks on vahetatud sokipall? Kas seal võib mingeid probleeme tekkida?

Hollandlaste laagris hakati mitut koera sokipalliga premeerima. Olen ka ise mõnele inimesele soovitanud oma koeraga sokipalli kasutama hakata ja kõik, kes on seda teinud, on oma otsusega rahule jäänud. Ka Anna-Mari Matikainenil oli oma koeraga probleem tekkinud, kuna toit preemiana enam ei kandnud. Iseenesest kannab labradori puhul toit üsna kaua. Koer läbis noorelt metsaotsingu ja varemete võistlusklassi väga heade tulemustega, aga kui koolitus järjest kaugemale arenes ja hakati koera käitumist lihvimise, hakkas koera huvi töösse vaikselt langema. Lõpuks tundus, et ta lausa pigem vältis figuranti kui haukus teda. Laagris leidis Anna-Mari, et tema koera päästekarjäär oleks läbi olnud, kui nad poleks sokipalli meetodile üle läinud.

Esko Hautala kes esindas Soomet MM-il, hakkas ka oma koera sokipalliga premeerima. Esko noorel, alles kaheaastasel saksa lambakoeral polnud päästes mingeid probleeme. Koer töötas saagipreemiaga (pall või nuts) väga hästi, kuid kuna Esko eesmärk on saada rahvusvahelistes päästeoperatsioonides kasutatav koer, siis tahtis ta preemiat, mis kannaks igas olukorras ja võimalikult kaua.

Sokipallile üle minnes peaks hollandlaste sõnul arvestama pool aastat üleminekuperioodi, enne kui koer saavutab sama taseme, mis oli enne preemia muutmist. Koera vahetamisel toidult sokipallile läheb veidi aega, enne kui koer preemia täiesti omaks võtab. Nii oli ka Anna-Mari koeraga. Koer hakkas küll kohe sokipalli nimel tööd tegema, aga tekkisid uued probleemid ja huvitaval kombel tulid tagasi ka mõned varem esinenud probleemid. Positiivne areng oli siiski kogu aeg näha ning esilekerkinud probleemid lahenesid uue meetodi puhul tasapisi nagu iseenesest. Ka Anna-Mari osales 2007 MM-il.

Paljude koerte puhul, kellega on varem päästet tehtud ainult toitu preemiana kasutades, jäetakse maiustused täiesti kõrvale ning mingi aeg tegeleb koerajuht vaid sokipalli vastu huvi tekitamisega. Kui koer kannab innukalt sokipalli ja on näha, et see on koera jaoks tähtis, hakatakse jälle päästetrenni tegema ja koer saab sokipalli figurandilt.

Kui eelnevalt juba mänguga premeeritud koer vahetatakse sokipallile, on üleminek palju kergem kui maiustustega premeeritud koera puhul. Isegi päästetrennis ei pea

tavaliselt vahet pidama. Siiski on ühe preemia teise vastu vahetamine alati pikaajalisem protsess ja nõuab rohkem vaeva, kui algusest peale soki palli kasutamine. See on ju tavaliselt kõigile koeraomanikele oma kogemusest teada, et valesti õpetatud asja parandada on raskem kui algusest peale õigesti teha.

Oma belgia lambakoera soki pallile vahetanud Kirsi Karmala ütles kokkuvõtlikult: "See on nii lihtne! Me oleme pääste liiga keeruliseks teinud."